

*А. Г. Гарус,
студентка 2-го курсу Факультету
міжнародних економічних відносин та
туристичного бізнесу,
Харківський національний університет ім. В.
Н. Каразіна, Харків
О. В. Журавльов,
кандидат економічних наук, доцент кафедри
міжнародних економічних відносин,
Харківський національний університет ім. В.
Н. Каразіна, Харків*

ЗАСТОСУВАННЯ ТЕОРІЇ «ПОЛЮСІВ ЗРОСТАННЯ» ДО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

*А. Н. Harus,
Student of the 2nd course of the School of International Economic Relations and
Tourism Business,
V. N. Karazin Kharkiv National University, Kharkiv
O. V. Zhuravliov,
PhD in Economics, assistant professor of the Department of International Economic
Relations ,
V. N. Karazin Kharkiv National University, Kharkiv*

THE APPLICATION OF THE “GROWTH POLE” THEORY TO THE ECONOMIC DEVELOPMENT OF UKRAINE

Стаття присвячена актуальному питанню перспектив формування полюсів зростання в Україні. Досліджені ключові аспекти теорії «полюсів росту», розроблено схему полюсів розвитку та мультиплікаційних ефектів, які вони створюють, ідентифіковано питання природних та індуктованих центрів росту. Проаналізовані дослідження українських науковців щодо перспектив формування полюсів росту в Україні. Ідентифіковані шляхи та проблеми практичного застосування теорії для української економіки. Запропоновані шляхи формування полюсів зростання в Україні, зокрема авторська пріоритетизація локомотивних галузей економіки України за сучасних умов та можливі механізми їх локалізації у вигляді точок зростання. Подальші дослідження у цьому напрямі передбачають вивчення зарубіжного досвіду формування полюсів зростання та шляхи його імплементації для розробки дієвих інструментів створення і підтримки функціонування полюсів розвитку української економіки.

The article is devoted to the actual issue of the prospects of growth poles formation in Ukraine. Key aspects of the "growth poles" theory are examined, the scheme of development poles and multiplier effects that they produce is developed, issues of natural and induced growth centers are identified in the article. The article analyzes the researches of Ukrainian scientists on the perspectives of growth poles formation in Ukraine. The author defines the ways and problems of practical application of the theory to the

Ukrainian economy. The ways of growth poles formation in Ukraine, including the author's prioritization of locomotive sectors of Ukraine's economy under current conditions and possible mechanisms of their localization as growth points, are proposed. The prospect of further research in this field is in the study of foreign experience of growth poles formation and its implementation for the development of effective tools for creation of and maintainig growth poles of the Ukrainian economy.

Ключові слова: *теорія «полюсів росту», мультиплікаційні ефекти, природні та індуковані центри росту, локомотивні галузі економіки, пріоритезація, механізми локалізації.*

Key words: *“growth pole” theory, multiplier effects, natural and induced growth centres, locomotive sectors, prioritizing, mechanisms of localization.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Розвиток виробництва в економіці відбувається нерівномірно, оскільки завжди є динамічні передові галузі, які виступають локомотивом розвитку всієї економіки і репрезентують «полюси зростання», які розповсюджують ефект росту виробництва на весь регіон або державу. Завдяки процесу концентрації виробництва передові галузі групуються на певній території – в центрі зростання.

Теорія полюсів росту отримала визнання в якості основної теорії ініціації та розповсюдження розвитку, і знайшла практичне застосування в розробці численних державних стратегій економічного зростання. Створення «полюсів зростання» сприяє вирішенню таких завдань як стимулювання розвитку відстаючих регіонів, формування галузевої та територіальної структури економіки, підвищення інвестиційної привабливості країни, освоєння наукоємних виробництв, активізації інноваційного процесу, мінімізації транспортних та інших витрат. Концепція «полюсного» або «поляризованого» розвитку відрізняється гнучкістю, тому передбачається можливість широкого вибору галузей, на основі яких буде розвиватися те чи інше територіально-виробниче утворення, що є «осередком зростання», та форм майбутніх полюсів росту. Сьогодні ця концепція активно рекомендується західними фахівцями для пострадянських країн у вигляді різноманітних інвестиційних проектів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Більш ніж 50-річне дослідження проблематики теорії полюсів росту відзначається еволюціонуванням її основних уявлень. Теорія була покладена в основу багатьох державних програм регіонального розвитку, із накопиченням практичного досвіду її застосування відбувається переосмислення її теоретичних засад, розкриття нових вимірів цієї теорії.

Теорії полюсів зростання присвячені роботи вітчизняних і зарубіжних вчених, серед яких варто виділити Дж. Б. Парра, Г. Мюрдаля, Г. П. Підгрушного, І. Ю.Підоричеву, А. М. Клімовича, К. М. Павлова, Т. М. Калашнікову, Р. Х. Ельканова, Є. А. Єрошкіну, А. М. Кузнецову, Д. А.

Радущинського. Ці науковці переважно зосереджуються на розкритті ключових аспектів «класичної» теорії полюсів росту та її застосування до регіональної економіки України та Росії.

Актуальність дослідження зумовлено тим, що поняття «полюс росту» потребує уточнень у його сучасній інтерпретації. Окрім того, у сучасних економічних реаліях постає гостра необхідність формування чіткої стратегії економічного розвитку України, визначення перспективних локомотивних галузей національної економіки і подолання диспропорцій соціально-економічного, у тому числі регіонального, розвитку, які поглиблюються. Саме для вирішення цих завдань необхідно застосувати теорію полюсів розвитку.

Формулювання цілей статті. Ідентифікувати сучасні теоретичні засади дослідження полюсів росту, а також проблеми та перспективи розкриття та стимулювання полюсів росту в українській економіці.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. В основі усіх теорій «полюсів росту» лежить уявлення про провідну роль галузі як економічної категорії і в першу чергу лідируючих галузей, які створюють нові товари та послуги та найбільш динамічно розвиваються. Центри і ареали економічного простору, в яких розміщуються підприємства лідируючих галузей, стають полюсами тяжіння факторів виробництва, оскільки забезпечують найбільш ефективно їх використання [4, с.19].

У таблиці 1 представлені найвідоміші теоретичні концепції полюсів росту.

Таблиця 1.

Зміст поняття «полюс росту» у дослідженнях найвідоміших теоретиків

Автор	Теоретичні концепції	Джерело
Франсуа Перру	В галузях промисловості і окремих підприємствах, що динамічно розвиваються, зосереджений "імпульс розвитку", який впливає на територіальну структуру господарства та її динаміку. Це відбувається в результаті концентрації нововведень, які групуються навколо лідируючої галузі. Якщо ця галузь здатна створювати позитивний мультиплікаційний ефект (не тільки швидко зростає, а й породжує ланцюгову реакцію виникнення і зростання промислових центрів), то вона утворює полюс зростання.	Perroux F. Note on the Concept of Growth Poles / F. Perroux // Regional Economics: Theory and Practice ; [edited by David McKee, Robert Dean, William Leahy]. – NY: TheFree Press, 1970. – P. 93–103.

Жак Будвіль	Прив'язав теорію до конкретного географічного простору і дав регіональне тлумачення «полюса росту» Перру: полюси зростання географічні агломерації (економічної) активності, які представляють собою міста, що володіють комплексом пропульсивних галузей (виробництв, що швидко розвиваються і розширюються), здатних викликати подальший розвиток економічної діяльності у всій зоні свого впливу	Boudeville, J. R. Problems of Regional Economic Planning / J. R. Boudeville. – Edinburgh: Edinburgh University Press, 1966. – 126 p.
Хосе Рамон Ласуен	Полюс зростання – регіональний вузол підприємств, пов'язаний з експортним сектором економіки регіону, Зростає за рахунок імпульсів, породжених загальнонаціональним попитом, що сприймаються в процесі конкуренції між полюсами. Імпульс зростання передається до периферійних другорядних галузей за посередництвом ринкових зв'язків між підприємствами.	Lasuean, J. R. On growth poles / J. R. Lasuean // Urban Studies. – 1969 – №6. – P. 137-161.
П. Потье	Території, що розташовані між полюсами росту і забезпечують транспортний зв'язок, отримують додаткові імпульси розвитку завдяки збільшенню вантажопотоків, поширенню інновацій, розвитку інфраструктури. Таким чином, вони перетворюються в осі (коридори) розвитку, що визначають разом з полюсами зростання просторовий каркас економічного зростання великого регіону або країни.	Pottier, P. Axes de communication et developpement economique / P. Pottier // Revue Economique. – 1963. – № 1. – P. 12-58.

Для розуміння засад досліджуваної теорії важливо відзначити існуюче у світовій економічній науковій думці розмаїття теоретичних дефініцій поняття «полюс росту». Тотожними до нього є визначення «полюс (інноваційного) розвитку», «полюс конкурентоспроможності», «полюс інновацій», аналогічно – «центр/точка росту (розвитку, конкурентоспроможності, інновацій)», «вісь росту» і т. д. [7].

Проте між поняттями «полюс», «центр/точка» і «вісь» варто провести чітке розмежування, яке часто відсутнє у науковій літературі, що призводило до появи хибних трактувань і положень не тільки у працях науковців, але й у деяких державних програмах формування «полюсів росту».

З нашої позиції, термін «полюс зростання» має функціональний смисл, це набір пропульсивних галузей із вищезазначеними характеристиками і

властивостями. Під «центром росту» слід розуміти географічну інтерпретацію полюса, конкретний центр, місто. Поняття «вісь розвитку» розкривається у працях П. Потье, який власне є автором теорії «осей (коридорів) розвитку», і пов'язане із просторово-транспортними зв'язками між центрами росту та із якісно новими тенденціями розвитку територій між ними. Пропонуємо надалі розуміти і застосовувати ці терміни саме у такому трактуванні.

Загальна схема полюсів росту та мультиплікаційних ефектів, які вони створюють, зображена на рис. 1.

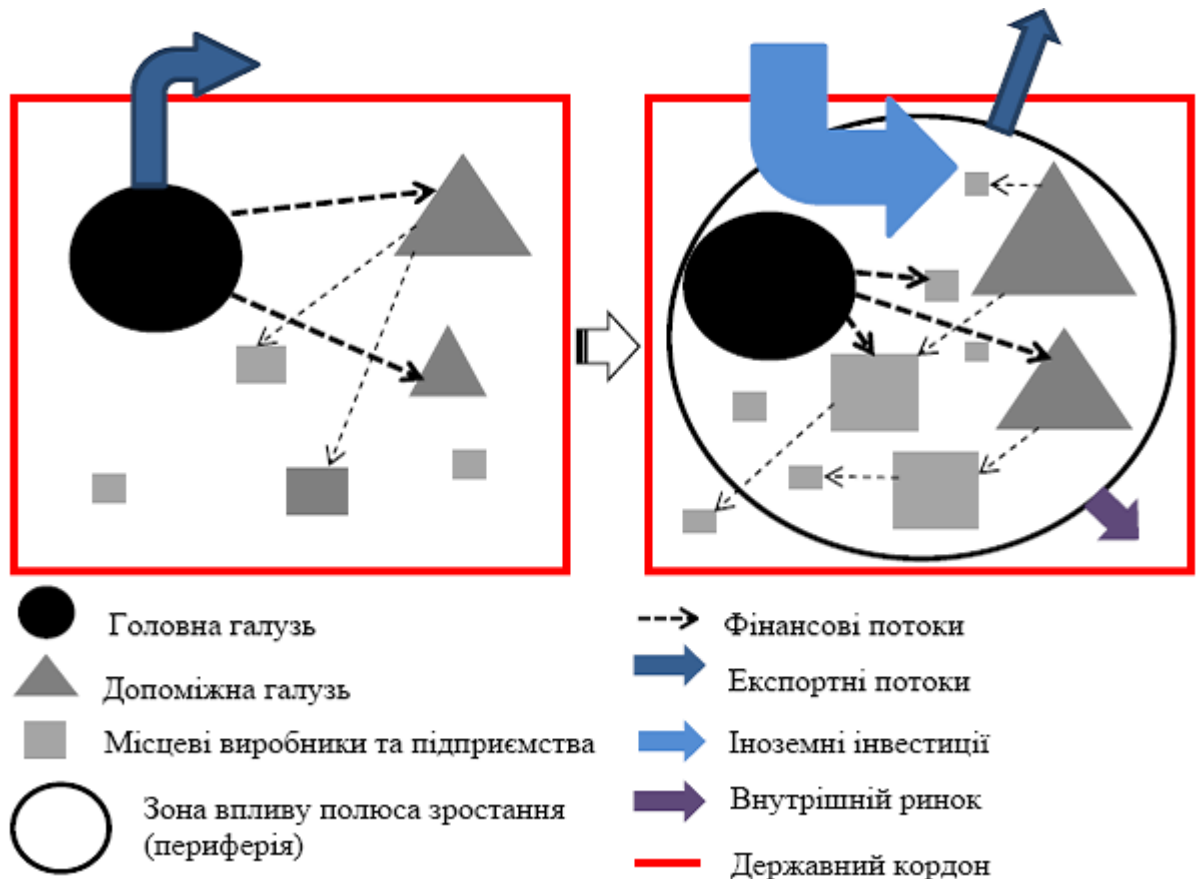

Рис. 1. Схема полюсів росту та їхній розвиток у часовому вимірі

Один із найвідоміших сучасних теоретиків полюсів росту Джон Парр писав про те, що однією із найбільших основоположних суперечностей досліджуваної теорії є відсутність чіткого розмежування між полюсом росту як ознакою просторової економіки, що динамічно розвивається, та полюсом росту як ключової концепції державних стратегій довгострокового економічного розвитку, тобто між поняттями «природний» («спонтанний») та «спроєктований» («індукований») полюс росту. Він зазначив, що у багатьох державних стратегіях явища, які описували спонтанний розвиток у межах регіональної просторової економіки, були помилково викладені як аргументи на користь створення спроєктованих полюсів росту [10, с.1197].

Така важлива властивість полюса росту як дифузія розвитку прямо пропорційно залежить від його початкових конкурентних переваг. Штучне (директивне) створення полюсів росту, виходячи з кон'юктурних міркувань, є дійсно досить проблематичним. Щоб індукований центр росту дорівнявся за

потужністю і динамікою розвитку до природного, необхідно штучно створити і постійно підтримувати його конкурентні переваги. Місія, що відводиться полюсам соціально-економічного розвитку, має кореспондуватись із їх внутрішньою сутністю та можливостями реалізовувати функції динамічних елементів територіальної організації суспільства, її своєрідних «локомотивів».

На нашу думку, дискусія про природні та індуковані полюси зростання розкриває надзвичайну багатовимірність цієї теорії. Аналізуючи показники соціально-економічного розвитку економічних центрів країн світу, їхнє місце у регіональній та національній економічних системах, можна дійти висновку, що вони є природними центрами розвитку у даних країнах та в силу сприятливих гео економічних та геополітичних факторів не мають тенденції до припинення генерування позитивних мультиплікаційних ефектів. Прикладами є штат Каліфорнія у США, провінція Гуандун в Китаї, Баварія в Німеччині.

Щодо полюсів росту як функціональної категорії, то зазвичай науковці розглядають полюс розвитку як об'єкт і категорію переважно регіональної політики. Очевидно, звідси і витікає змішування і взаємозаміщення понять «полюс» і «центр» розвитку. На нашу думку, розповсюджена регіональна інтерпретація теорії полюсів росту значно обмежує її. Полюс росту як пропульсивна лідируюча галузь, що найбільш динамічно розвивається та розповсюджує імпульси свого розвитку на зону свого впливу має, окрім регіонального, національний та глобальний виміри.

Національний вимір передбачає, що галузі міжнародної спеціалізації країни, визначені її конкурентними перевагами, і є її полюсами розвитку. Глобальні полюси росту це високотехнологічні галузі світової економіки. Вони є не що інше, як ключовий фактор, ядра шести технологічних укладів, і їхньою особливістю є якраз те, що вони змінюються із плином часу.

Представники теорій полюсів росту наполягали на проведенні активної державної регіональної політики, оскільки поляризація та ефект домінування породжують необхідність створення індукованих полюсів росту для гармонізації економічного розвитку. Ідеї першого дослідника теорії Ф Перру виявилися привабливими і затребуваними у всій об'єднаній Європі. В результаті аналогічні стратегії були прийняті і сьогодні працюють по всьому світу: у Франції, Великобританії, Швеції, Фінляндії, Данії, Нідерландах, Бельгії, Іспанії, Італії, Словенії, Хорватії, Ірландії, Австралії, Бразилії, Колумбії, Китаї, Туреччині, нових індустріальних країнах та ін.

Кожна з країн, яка прийняла дану стратегію за основу, намагалася домогтися своїх результатів на практиці. Звичайно, траплялися і прорахунки у застосуванні теорії, якими є спроби адаптації теорії в Україні – стимулювання розвитку центральних та західних регіонів України за рахунок будівництва в малих і середніх містах великих підприємств військово-промислового комплексу в 70 – 80-х роках минулого століття. При цьому досить широко проявився так званий ефект соціально-економічної територіальної несумісності нових підприємств і традиційних виробництв регіонів [5, с.42].

Українські дослідники теорії полюсів зростання зосереджують увагу на її застосуванні до забезпечення наукових засад формування механізмів

активізації регіонального розвитку України, особливо стимулювання розвитку депресивних регіонів. Серед них О.Б. Ватченко, Л. І. Федулова, В. І. Дубницький та інші. Причому І. Ю. Підоричева стверджує, що максимальний ефект у розвитку регіонів в Україні дозволить отримати не єдина концепція «полюсів зростання», а раціональне поєднання різних сучасних теорій регіонального економічного зростання і розвитку з інноваційною домікантою, а саме: концепцій національної і регіональної інноваційних систем, теорії регіональних кластерів, які ґрунтуються на базових положеннях теорії інновацій [6, с.94].

Г. П. Підгрушний розглядає полюси соціально-економічного розвитку як елементи територіальної організації суспільства. Вчений встановив прямий зв'язок між формуванням полюсів соціально-економічного розвитку (ПСЕР) та процесами урбогенезу і окреслив часові рамки проходження в економіці України чотирьох циклів Кондратьєва-Шумпетера, під час яких чітко виділяються чотири хвилі урбогенезу. На основі аналізу вченим мережі міських поселень України встановлено, що 88% міських поселень країни належить до категорії згасаючих та стагнуючих. Запропоновані шляхи оптимізації територіальної організації суспільства, яка полягає у збільшенні кількості динамічно зростаючих міських поселень, тобто ПСЕР, як мінімум в 4 – 4,5 рази, що відповідало б кількості обласних та районних центрів країни [5, с.43-46].

Т. М. Калашнікова стверджує, що досвід Франції, яка в процесі повоєнної відбудови економіки спиралася на дирижизм Перру та індикативне планування, повинен зацікавити українську наукову спільноту і публічну владу. Інструментарій регулювання регіональної політики, розроблений у Франції, є одним з найефективніших в Європі [2, с.5].

Шляхи практичного застосування теорії полюсів росту для економіки України відображені на рисунку 2.

Рис. 2. Практичне значення теорії полюсів росту для України

Використання економічних полюсів як категорії, яка створює певну схему інтеграції, дозволило в розвинених країнах інституціалізувати функції держави у забезпеченні структурних зрушень. На їх основі стало можливим формування цілей розвитку регіонів і забезпечення умов їх досягнення. Цей аспект є надзвичайно важливим для економічного розвитку України, однією із найбільших проблем якої завжди була відсутність власної чіткої стратегії розвитку та стратегічних пріоритетів.

Саме тому ми пропонуємо зосередити увагу на застосуванні теорії полюсів зростання для пріоритезації локомотивних галузей економіки України за сучасних умов та механізмах їх локалізації у вигляді точок зростання.

На шляху створення полюсів розвитку в Україні існують такі основні проблеми:

1. Концентрація ресурсів та інвестицій в експортних галузях спеціалізації України, більшість із яких склалися як результат радянського директивного планування, завжди мали екстенсивний характер розвитку і сьогодні є нерентабельними та неконкурентоспроможними внаслідок вичерпання початкових конкурентних переваг. Аналіз структури українського експорту за даними Державної служби статистики України [1] дав змогу визначити, що експортними галузями спеціалізації України є металургійна промисловість, сільське господарство, загальне машинобудування, добувна промисловість, харчова промисловість, хімічна промисловість, надання транспортних та інформаційних послуг. На даний момент ці галузі виконують роль полюсів зростання.

2. Відсутність державних стратегій довгострокового соціально-економічного розвитку. Наближеними до них законодавчими актами є Указ Президента України від 28 квітня 2004 року №493/2004 «Про Стратегію

економічного та соціального розвитку України "Шляхом європейської інтеграції" на 2004-2015 роки», Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2012, N 19-20, ст.166), Постанова Кабінету Міністрів України від 6 серпня 2014 р. № 385 «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року», Указ Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015«Про Стратегію сталого розвитку "Україна - 2020"». Проте відсутній програмний документ, присвячений економічному розвитку України.

3. Відсутність умов для ринкової конкурентної боротьби українських підприємців. Вона може бути забезпечена сприятливим інвестиційним кліматом, який має три складові: стабільна правова база, зниження тінізації та рівня корумпованості української економіки і зрештою її лібералізація.

Ступінь відкритості української економіки визначимо за індексом економічної свободи, який щорічно розраховується Wall Street Journal і Heritage Foundation. У 2010 році для України цей індекс становив 46,4 (162 місце у рейтингу країн), у 2015 році - 46,9 (162 місце). Значення індексу для України є меншим за середньосвітове. Отже, Україна відноситься до категорії країн з невеликою економікою [9].

4. Низький рівень інноваційності української економіки. Індекс інноваційності The Global Innovation Index (GII), який розраховується Cornell University, INSEAD та Всесвітньою організацією інтелектуальної власності для України у 2014 році склав 36,3 (63 місце у рейтингу країн), у 2009-2010 роках – 61 (54-е місце) [11].

Отже, Україна все ще володіє значним науково-технічним потенціалом, проте відсутність чіткої стратегії його використання та розвитку призвела до зростання розриву між наукою і виробництвом, безсистемного та неефективного використання коштів, спрямованих на фінансування науково-технічної діяльності, низьких показників комерціалізації інновацій.

Пропонуємо наступні шляхи формування полюсів зростання в Україні (рис. 3).

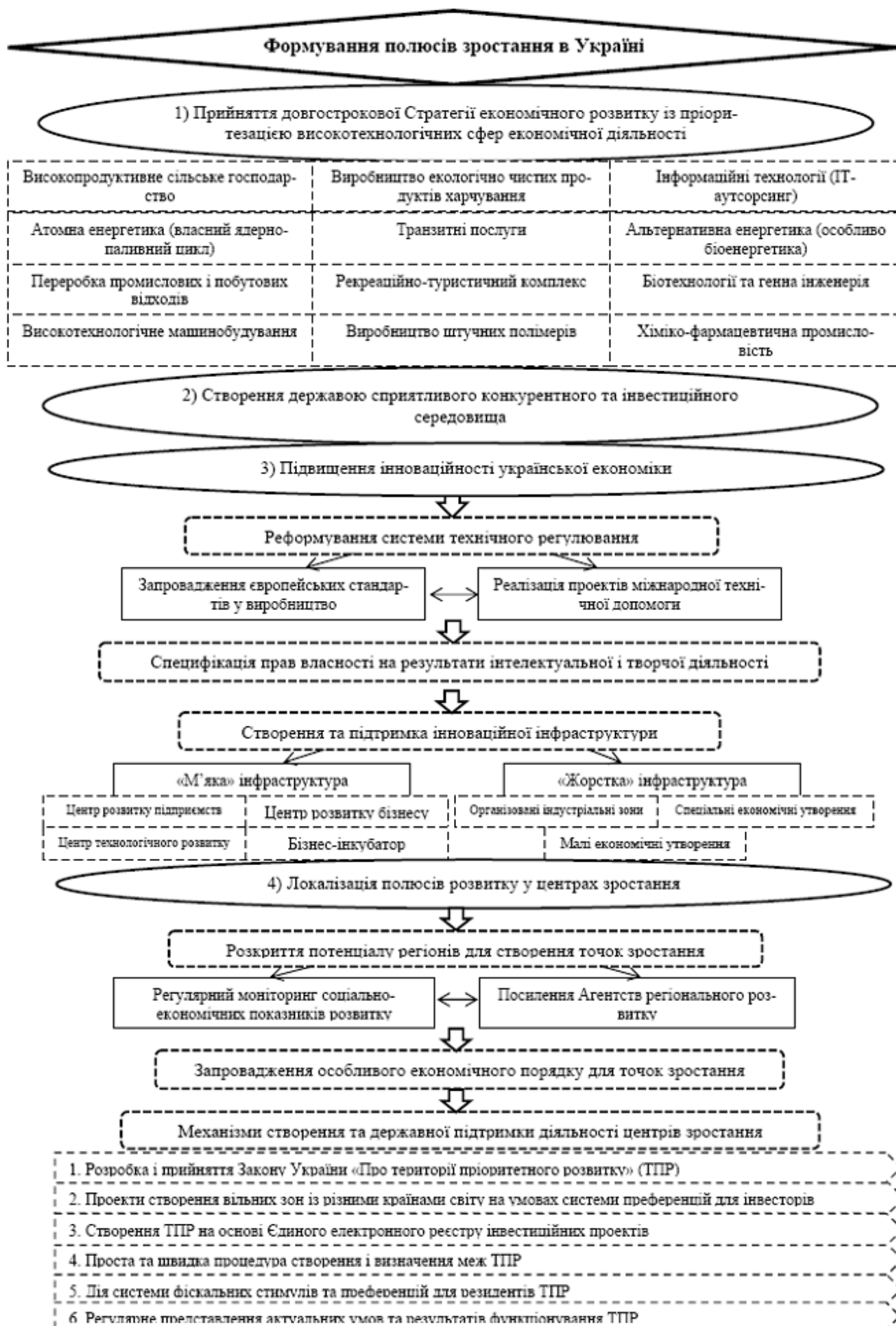

Рис. 3. Формування полюсів зростання в Україні

Проте створенням окремих точок зростання не закінчується державна інноваційна політика. Між регіонами, у яких сконцентровані полюси зростання, необхідно будувати міцні зв'язки і підтримувати постійне співробітництво. За допомогою цього можливим є забезпечення функціонування мережі центрів зростання із своїми зонами впливу, яка у перспективі забезпечить перетворення усієї країни на цілісний полюс зростання – пропульсивний регіон територіальної структури світового господарства.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Таким чином, створення інноваційного прориву економіки засноване на концентрації ресурсів та формуванні просторово виражених територіальних зон випереджального економічного зростання з певною галузевою спеціалізацією (точок зростання). За сучасних умов вони мають найрізноманітніші форми, які адаптовано застосовуються до різних стартових умов, потенціалу та мети створення. Вони відрізняються масштабом, галузевої приналежністю та портфелем державних пілг і преференцій, проте усі являють собою спеціально відведені території, на яких при сприятливій державі створюється відповідна інноваційна інфраструктура.

Розкриття полюсів розвитку та створення центрів росту є надзвичайно перспективними для національної економіки, у тому числі української. Після вкорінення в районі пропульсивної галузі подальший її комплексний розвиток відбувається, як правило, автоматично, в силу зростаючого попиту на виробничі та інші послуги, тобто під дією механізмів ринкової економіки.

Можливість проектування полюсів, а тим паче центрів росту у масштабах регіональної (і в перспективі національної) економіки, не тільки існує, а й доведена у світовій практиці в країнах з різним рівнем соціально-економічного розвитку. Використання цього досвіду в Україні є надзвичайно актуальним, і подальші дослідження у цьому напрямі передбачають розробку та імплементацію дієвих інструментів створення та підтримки функціонування полюсів розвитку української економіки.

Список літератури

1. Інноваційна діяльність промислових підприємств України у 2014 році [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України // Експрес-випуск 14.04.2015 № 97/0/05.3вн-15 – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Калашнікова, Т. М. Надбання французької школи просторової економіки у контексті людського розвитку / Т. М. Калашнікова // Глобальні та національні проблеми економіки. – Миколаїв: Миколаївський національний університет ім. В. О. Сухомлинського, 2015. – №4. – С. 3-9.
3. Павлов, К. В. Экономическое ядро: сущность, элементный состав и критерии его формирования / К. В. Павлов // Известия РАН. Серия Географическая. – 2005. – №6. – С. 17-25.
4. Підгрушний, Г. П. Значення полюсів соціально-економічного розвитку у вдосконаленні територіальної організації суспільства / Г. П. Підгрушний // Український географічний журнал. – 2013. – №4. – С. 40-47.
5. Підоричева, І. Ю. Теорії регіонального зростання та розвитку з інноваційною домінантою / І. Ю. Підоричева // Вісник економічної науки України. – 2014. – №1. – С. 87-94.
6. Эльканов, Р. Х. Полюса развития и точки роста инновационной экономики: Российский и зарубежный опыт / Р.Х. Эльканов // Современная наука: Актуальные проблемы теории и практики. Серия “Экономика и Право”. – 2012. – №2 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.vipstd.ru/nauteh/index.php/ru/---ep12-02/388-a>
7. Index of Economic Freedom. Ukraine Economy [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.heritage.org/index/country/ukraine>
8. Parr, J. B. Growth-pole Strategies in Regional Economic Planning: A Retrospective View: Part 1. Origins and Advocacy / John B. Parr // Journal Urban Studies. – 1999. –Vol. 36, no. 7. – Pp. 1195-1215 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://usj.sagepub.com/content/36/7/1195.full.pdf+html>
9. The Global Innovation Index 2014 – The Human Factor in Innovation [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://www.globalinnovationindex.org/content.aspx?page=GII-Home>

References

1. State Statistics Service of Ukraine (2015), “Innovatsijna diial'nist' promyslovykh pidprijemstv Ukrainy u 2014 rotsi. Ekspres-vypusk” [Innovation activity of enterprises in Ukraine in 2014. Express issue], Derzhkomstat, Kyiv, Ukraine.
2. Kalashnikova, T. M. (2015), “Achievements of the French school of spatial economy within the context of human development”, *Hlobal'ni ta natsional'ni problemy ekonomiky*, vol. 4, pp. 3-9.
3. Pavlov, K. V. (2005), “Economic core: essence, elemental composition and the criteria of formation”, *Izvestija RAN. Serija Geograficheskaja*, vol.6, pp. 17-25.

4. Pidhrushnyj, H. P. (2013), "Importance of social-economic development poles for the improvement of spatial organization of the society", *Ukrains'kyj heohrafichnyj zhurnal*, vol.4, pp. 40-47.
5. Pidorycheva, I. Yu. (2014), "Theories of regional growth and development with innovative dominant", *Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy*, vol.1, pp. 87-94.
6. Jel'kanov, R. H. (2012), "Development poles and growth points of the innovative economy: Russian and foreign experience", *Sovremennaja nauka: Aktual'nye problemy teorii i praktiki. Serija "Jekonomika i Pravo"*, vol.2, available at: <http://www.vipstd.ru/nauteh/index.php/ru/---ep12-02/388-a> (Accessed 10 Jul 2015)
7. Index of Economic Freedom (2015), "Ukraine Economy", available at: <http://www.heritage.org/index/country/ukraine> (Accessed 23 Jul 2015)
8. Parr, J. (1999), "Growth-pole Strategies in Regional Economic Planning: A Retrospective View: Part 1. Origins and Advocacy", *Journal Urban Studies*, vol. 36, no. 7, available at: <http://usj.sagepub.com/content/36/7/1195.full.pdf+html> (Accessed 2 Jul 2015)
9. The Global Innovation Index 2014 – The Human Factor in Innovation (2014), "GII 2014 Report" available at: <https://www.globalinnovationindex.org/content.aspx?page=GII-Home> (Accessed 22 Jul 2015)

Стаття надійшла до редакції 11.08.2015 р.